כפר עולמי · יחידה 5: יישובים כפריים ועירוניים · חוברת קטנה

מבנה העיר ושימושי קרקע

מהדורה למורה · תשובות לשלוש הרמות: בסיסי · ז׳ רגיל · מתקדם

התשובות מופיעות ראשונות. אחריהן: מהלך שיעור מוצע, הצעות לבידול, משחקים לשיעור ופרטים לוודא.

תשובות – רמה בסיסית

חלק א׳ 1 – התאמה	תשובה
1. תפקוד העיר	ה
2. עיר בירה	א
3. עיר נמל	ב
4. שימושי קרקע	ג
5. מע״ר	ד

חלק א׳ 2 – השלמה	תשובה
1. בית אבן עתיק ששופץ והפך למוזיאון.	שימור עירוני
2. מפה שמסמנת היכן ייבנה פארק חדש.	תכנית מתאר
3. בית ספר, ספרייה ובית חולים.	מבני ציבור

חלק ב׳ – שאלה	תשובה	הסבר
1. מה יש בעיר נמל?	ב. אוניות	עיר נמל צמחה סביב הנמל.
2. איפה נמצאים המשרדים והבנקים?	א. במרכז העיר	מרכז העסקים נמצא בלב העיר.
3. למה מפעלים נבנים רחוק מהבתים?	ג. בגלל רעש וזיהום	רעש וזיהום מפריעים לתושבים.
4. מה קובעת תכנית מתאר?	ד. מה ייבנה בכל מקום בעיר	היא מפה שמסדרת את העיר.
5. מה זה מבנה ציבור?	א. בית ספר או ספרייה	מבנה ציבור משרת את כל התושבים.

נכון / לא נכון	תשובה	הסבר / תיקון
1. לכל עיר יש תפקיד עיקרי.	נכון	נכון, למשל נמל, תיירות או שלטון.
2. במרכז העיר הקרקע הכי זולה.	לא נכון	במרכז העיר הקרקע הכי יקרה.
3. פארק הוא שטח פתוח בעיר.	נכון	נכון, פארק הוא שטח ירוק ופתוח לכולם.
4. עיר לא יכולה להשתנות אף פעם.	לא נכון	ערים משתנות כל הזמן, למשל מפעל ישן שהופך לבית קפה.

חלק ג׳ – שאלה	תשובה לדוגמה
1. כתבו שלושה דברים שיש בעיר או ביישוב שלכם.	ביישוב שלי יש פארק גדול, מרכז קניות ובית ספר.
2. אילו הייתם בונים מפעל חדש, איפה הייתם שמים אותו? למה?	הייתי שמה אותו ליד הכביש הראשי ורחוק מהבתים, כי כך המשאיות מגיעות בקלות ואין רעש בשכונה.

כרטיס יציאה: כתבו סוג אחד של עיר לפי התפקיד שלה. · מה יש במרכז העיר? · תנו דוגמה למבנה ציבור. — מצופה תשובה קצרה שמשתמשת במושג אחד לפחות.

תשובות – רמת ז׳ רגילה

חלק א׳ 1 – התאמה	תשובה
1. תפקוד העיר	ו
2. עיר בירה	א
3. עיר נמל	ג
4. שימושי קרקע	ה
5. מע״ר	ד
6. מבני ציבור	ב

חלק א׳ 2 – השלמה	תשובה
1. בית אבן עתיק ששופץ והפך למוזיאון.	שימור עירוני
2. מפה שמסמנת היכן ייבנה פארק חדש.	תכנית מתאר
3. בית ספר, ספרייה ובית חולים.	מבני ציבור
4. רחוב מרכזי עם מגדלי משרדים.	מע״ר

חלק ב׳ – שאלה	תשובה	הסבר
1. מה מסביר את מחירי הקרקע הגבוהים במע״ר?	ב. נגישות גבוהה וריכוז עסקים	כולם רוצים להיות במקום שקל להגיע אליו.
2. מדוע מרכזי קניות חדשים קמים בשולי העיר?	ג. כי שם יש שטח פנוי וזול לחניה	קניון צריך שטח גדול וחניה.
3. איזה שימוש קרקע הוא ״מבנה ציבור״?	א. ספרייה עירונית	ספרייה משרתת את כל התושבים.
4. מהי תמורה אופיינית במבנה העיר בעשורים האחרונים?	ד. מפעלים ישנים שהפכו למשרדים, דירות ובילוי	המעבר מתעשייה לשירותים ולפנאי.
5. מה המטרה של שימור עירוני?	א. לשמור על מבנים ורחובות היסטוריים ולשלב אותם בעיר	השימור שומר על הסיפור והזהות של העיר.

נכון / לא נכון	תשובה	הסבר / תיקון
1. עיר יכולה למלא כמה תפקידים בבת אחת.	נכון	נכון, אבל לרוב אחד מהם בולט יותר.
2. מפעלים נבנים בדרך כלל במרכז שכונות המגורים.	לא נכון	מפעלים נבנים לרוב הרחק מהמגורים, ליד דרכים ונמלים.
3. תכנית מתאר קובעת איזה שימוש יהיה בכל שטח.	נכון	נכון, היא הבסיס לתכנון העירוני.
4. כששכונה ותיקה משנה אופי, המחירים בה תמיד יורדים.	לא נכון	לעיתים קרובות המחירים בה עולים.

חלק ג׳ – שאלה	תשובה לדוגמה
1. מיינו את הערים לפי תפקודן העיקרי: אילת, אשדוד, ירושלים, רחובות (מכון מחקר ואוניברסיטה). נמקו כל אחת.	אילת – תיירות (חוף ואלמוגים). אשדוד – נמל (סחר ימי). ירושלים – בירה (מוסדות שלטון). רחובות – עיר מדע ומחקר (קמפוס ומכון מחקר).
2. הסבירו מדוע אזור תעשייה ממוקם בדרך כלל ליד כביש ראשי ורחוק ממגורים.	ליד כביש ראשי קל להביא חומרי גלם ולשלוח מוצרים במשאיות. רחוק ממגורים כדי שהרעש, הזיהום והתנועה הכבדה לא יפריעו לתושבים.
3. ערכו תצפית ברחוב אחד ביישוב שלכם: כתבו שלושה שימושי קרקע שראיתם, בלי להביע דעה.	ברחוב ראיתי בניין מגורים בן ארבע קומות עם חנויות בקומת הקרקע, תחנת אוטובוס וגינה ציבורית קטנה עם ספסלים.

כרטיס יציאה: כתבו שלושה תפקודים של ערים. · מהו המע״ר ולמה הקרקע בו יקרה? · מהי תכנית מתאר? — מצופה תשובה קצרה שמשתמשת במושג אחד לפחות.

תשובות – רמה מתקדמת

חלק א׳ 1 – התאמה	תשובה
1. תפקוד העיר	ח
2. עיר בירה	ד
3. עיר נמל	ו
4. שימושי קרקע	ג
5. מע״ר	ה
6. מבני ציבור	ז
7. תכנית מתאר	א
8. שימור עירוני	ב

חלק א׳ 2 – השלמה	תשובה
1. בית אבן עתיק ששופץ והפך למוזיאון.	שימור עירוני
2. מפה שמסמנת היכן ייבנה פארק חדש.	תכנית מתאר
3. בית ספר, ספרייה ובית חולים.	מבני ציבור
4. רחוב מרכזי עם מגדלי משרדים.	מע״ר

חלק ב׳ – שאלה	תשובה	הסבר
1. כיצד ״מסנן״ מחיר הקרקע במע״ר את השימושים?	א. רק פעילויות רווחיות כמו משרדים ובנקים יכולות לשלם עליו	מחיר גבוה מאפשר רק שימושים שמכניסים הרבה כסף.
2. מדוע מרכזי קניות ממוקמים בשוליים?	ב. כי הם זקוקים לשטח רב ולחניה שזולים בשוליים	שטח זול וחניה הם הכרח לקניון.
3. מהי ג׳נטריפיקציה לפי הקטע?	ג. התחדשות שכונה ותיקה שמעלה מחירים ודוחקת תושבים ותיקים	תושבים חדשים ובעלי אמצעים מעלים את המחירים.
4. מדוע נמלים ישנים איבדו את תפקידם?	ד. כי האוניות גדלו והנמלים עברו לאתרים חדשים	נמלים ישנים לא התאימו לאוניות ענק.
5. מה תפקידה של תכנית המתאר לפי הקטע?	א. לאזן בין אינטרסים ולמנוע התנגשויות בין שימושים	היא קובעת ייעוד לכל שטח.

נכון / לא נכון	תשובה	הסבר / תיקון
1. רוב הערים ממלאות כמה תפקודים, אך אחד מהם בולט לרוב.	נכון	נכון, התפקוד הבולט מסביר את מיקום העיר וצמיחתה.
2. ככל שמתרחקים מהמע״ר מחיר הקרקע עולה.	לא נכון	ככל שמתרחקים מהמרכז מחיר הקרקע יורד בדרך כלל.
3. שימור עירוני מבקש לשלב מבנים היסטוריים בשימושים חדשים.	נכון	נכון, כך העיר מתחדשת בלי למחוק את עברה.
4. המעבר לכלכלת שירותים הגדיל את מספר המפעלים במרכזי הערים.	לא נכון	הוא הוביל לסגירת מפעלים במרכז והפיכתם למשרדים ובילוי.

חלק ג׳ – שאלה	תשובה לדוגמה

1. הסבירו בשרשרת של סיבה ותוצאה מדוע בניינים במע״ר גבוהים יותר מבשכונות שבשוליים.	קווי התחבורה מתכנסים למרכז ← נגישות גבוהה ← ביקוש גבוה לקרקע ← מחיר קרקע גבוה ← משתלם לנצל כל מטר ולבנות לגובה ← מגדלים במע״ר.
2. התחדשות שכונה ותיקה: ברכה או בעיה? כתבו טיעון מנומק מנקודת המבט של תושב ותיק ושל העירייה.	תושב ותיק: נהנה משיפוץ ומשירותים, אך חושש שלא יוכל לעמוד במחירים ושהקהילה תתפרק. עירייה: שיפור תדמית והכנסות מארנונה. לדעתי זו ברכה אם משלבים דיור בר-השגה ושומרים על תושבים ותיקים.
3. השוו בין אזור תעשייה ותיק ליד מרכז העיר לבין אזור תעשייה חדש בשוליים: מיקום, נגישות ועתיד.	ותיק: קרוב למרכז ולנמל או לרכבת, אך צפוף ונמצא בלחץ להפוך למגורים ומשרדים. חדש: בשוליים ליד כביש מהיר, שטח גדול וחניה, ומרוחק ממגורים. העתיד: הוותיק מתחדש, החדש קולט את המפעלים.
אתגר: ערכו תצפית מדויקת ברחוב מרכזי בעיר: שרטטו מפה פשוטה של 100מטר ממנו, סמנו בצבעים שימושי קרקע (מגורים, מסחר, ציבור, פתוח, תחבורה), ספרו כמה מכל סוג, והסיקו מה התפקוד העיקרי של הרחוב. בלי להביע דעה בשלב התצפית.	דוגמה: 14חנויות בקומת קרקע, 9בנייני מגורים מעליהן, 2 מבני ציבור, תחנת אוטובוס וגינה אחת. מסקנה: רחוב מסחרי מעורב מגורים, חלק מאזור מרכזי.

כרטיס יציאה: מדוע הנגישות במע״ר הגבוהה ביותר? · תנו דוגמה לתמורה במבנה העיר. · מהי ג׳נטריפיקציה? — מצופה תשובה קצרה שמשתמשת במושג אחד לפחות.

מהלך שיעור מוצע (45 דקות)

פתיחה (5 דק׳): משחק "איש תלוי" על אחד המושגים באתר, על הלוח הכיתתי.

מושגים וקריאה (15 דק׳): כל תלמיד/ה בחוברת ברמה המתאימה; קוראים בזוגות ומסמנים את המושגים בקטע.

חלקים א׳–ב׳ (12 דק׳): עבודה עצמית, בדיקה בזוגות בעזרת המושגים.

חלק ג׳ או "חידון מהיר" (10 דק׳): שיחה על שאלה פתוחה אחת, או חידון כיתתי בקבוצות על הלוח.

סיום (3 דק׳): כרטיס יציאה ✂.

בידול בכיתה

- בסיסי: משפטים קצרים, מחסן מילים, משפטי פתיחה. אפשר לקרוא בקול ולעבוד בזוג.
- ז׳ רגיל: אותם מושגים, קטע ארוך יותר ושלוש שאלות חשיבה.
- מתקדם: קטע עשיר, השלמה בלי מחסן מילים, אתגר חוקרים.
- כל הרמות עובדות על אותם מושגים – כך אפשר לקיים דיון כיתתי משותף.

משחקים לשיעור באתר

חידון מהיר (גם במצב לוח כיתתי), איש תלוי, טריוויה ב־3 רמות, התאמת מושגים, זיכרון ומרוץ נכון/לא נכון: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

לוודא לפני השיעור

- נמל חיפה הוא הנמל הגדול בישראל
- העיר הלבנה בתל אביב הוכרזה אתר מורשת עולמית
- בתל אביב מגדלים בגובה יותר מ- 200מטר
- קנברה נבחרה כפשרה בין שתי ערים גדולות
- ב״סיטי״ של לונדון גרים מעט ועובדים מאות אלפים
- המלצה לייעד כ-10%–20% משטח העיר לשטחים פתוחים (עקרון מקובל, לבדוק)

יצרה: רוית ראש בן ישי